

agenda
ROTTERDAM

**Architectuur
als ontwikkelkracht
voor Rotterdam**

Door generatie 3.0
architecten uit Rotterdam

Agenda Rotterdam is opgesteld door een nieuwe generatie Rotterdamse architecten, verenigd onder de naam generatie 3.0. Deze generatie heeft zich het afgelopen decennium in de stad gemanifesteerd en voelt zich sterk verbonden met Rotterdam. De oprichters en naamgevers van deze architectenbureaus wonen in deze stad, werken er en voeden er hun kinderen op. Zij zien het bouwen in Rotterdam als een belangrijke uiting van de hedendaagse cultuur.

Op initiatief van Van Bergen Kolpa Architecten hebben zestien Rotterdamse architectenbureaus elkaar bevroegd op hun bijdrage aan de architectuur van de stad. In hun voorbereidende essays beschreven de deelnemers elk de kansen en bedreigingen die zij zien voor de stad. In vier besloten debatten scherpten zij vervolgens hun bevindingen en meningen, en werd de Agenda Rotterdam opgesteld. Hierin bieden zij een antwoord op de vraag hoe architectuur als ontwikkelkracht van de stad kan worden ingezet, overeenkomstig de ambitie van het Rotterdamse gemeentebestuur. De opstellers benoemen heel duidelijk hun eigen bijdrage, waarbij architectuur voorbij gaat aan de termen mooi of lelijk. Architectuur staat voor veel meer. Het gaat juist om zaken als het materiaalgebruik, de plattegronden en bouwtypologieën, volumes en massa's, stedelijke ontwikkeling, de omgang met monumenten, de duurzaamheid van gebouwen en stedenbouwkundige interventies, én om het Rotterdamse architectuurbeleid.

Agenda Rotterdam is uitdrukkelijk bedoeld als een handreiking aan de bestuurders en beleidsmakers van de stad. De opstellers roepen op voorwaarden te stellen die betrokkenen in de architectuurpraktijk in staat stellen Architectuurstad Rotterdam te realiseren. AIR ondersteunt dit initiatief en werkte mee aan de formulering van de Agenda Rotterdam.

Rotterdam, 9 juni 2009
Van Bergen Kolpa Architecten

Geachte bestuurders van Rotterdam,

Rotterdam profileert zich al lange tijd als dé Architectuurstad van Nederland. De hoogbouw, de aanwezigheid van veel soms internationaal opererende architectenbureaus en de sterke culturele infrastructuur op het gebied van architectuur schragen dit beeld, bij zowel het grote publiek als de media en de vakgemeenschap. Het jaarlijks marketingonderzoek van de gemeente Rotterdam bevestigt keer op keer dat architectuur als een onderscheidende kwaliteit van de stad kan worden gezien.

Al vanaf hun studie aan de verschillende opleidingsinstituten als de TU Delft en de Academie van Bouwkunst Rotterdam zijn veel architecten gegrepen door de architectonische en stedenbouwkundige vraagstukken van de stad, zijn potenties en zijn gekozen oplossingen. Diegenen onder hen die daadwerkelijk een ontwerp in Rotterdam realiseren, prijzen zich gelukkig en zijn op slag beroemd. Bijdragen aan de architectuurstad van Nederland beschouwen zij nog steeds als zeer eervol.

Ook andere Nederlandse steden herkennen inmiddels de potentie van spraakmakende architectuur voor hun stadsmarketing. Net als Rotterdam bouwen deze steden architectonische iconen, en laten zich voorstaan op stedenbouwkundige innovaties en noviteiten. De positie van Rotterdam als onbetwiste architectuurstad van Nederland is hiermee niet langer vanzelfsprekend. Dit blijkt bijvoorbeeld ook uit de 6- die de (voormalig) voorzitter van het Rotterdamse Welstandscollege de recent gerealiseerde architectuur geeft. De publicatie Rotterdam Herzien, dertig jaar architectuur 1977-2007 (AIR, 2007) uit zich milder over de kwaliteit van de architectuur, maar schetst daarentegen wel een pijnlijk beeld van de kwaliteit van het stedelijk weefsel (stratenpatronen, pleinen, openbare ruimte) en de schrale stedelijkheid in Rotterdam.

Rotterdam toont zich met zijn ambitieuze Stadsvisie (2007) bewust van de architectonische en stedenbouwkundige opgaven van de stad. Het college van B&W spreekt inmiddels van een tweede wederopbouw, waarin net als in de eerste het initiatief tot ontwerp en realisatie grotendeels bij marktpartijen wordt gelegd. De rol van de gemeentelijke diensten wordt in de Stadsvisie als een faciliterende en licht regisserende gezien, terwijl over de bijdrage van de Rotterdamse architectuurgemeenschap min of meer wordt gezwegen. Kernbeslissing 10 uit de Stadsvisie doet over dit laatste toch anders vermoeden, omdat hierin architectuur en cultureel erfgoed worden gezien als een belangrijke ontwikkelkracht voor Rotterdam.

Met Agenda Rotterdam maakt een nieuwe generatie Rotterdamse architectenbureaus kenbaar op welke wijze zij wil bijdragen aan de kwaliteit van de Rotterdamse architectuur. Agenda Rotterdam sluit om die reden expliciet aan op de waarnemingen en de opgaven die het Rotterdamse stadsbestuur heeft geuit in zijn Stadsvisie uit 2007. De vijf punten uit Agenda Rotterdam geven invulling aan kernbeslissing 10 uit de Stadsvisie: Rotterdam zet zijn architectuur en cultureel erfgoed in als ontwikkelkracht van de stad.

Agenda. ROTTERDAM

Het naoorlogse Rotterdam is een stad van gebouwiconen die een vrolijke optocht vormen in de marketing van Rotterdam. Sculpturale torens paraderen samen met de kubistische woonvormen en elegante bruggen op kaarten en flyers. Maar het feestje van iconen begint een doel op zichzelf te worden. Rotterdam verliest de noodzakelijke kwaliteit van het fond, de architectonische massa waaruit de stad voor het grootste deel bestaat, uit het oog. Alle Metropolitane steden waaraan Rotterdam zich graag spiegelt, tonen weliswaar prachtige iconen maar staan zich vooral een stad voor met een sterke samenhang tussen architectuur en hun openbare ruimte. Prachtige voorbeelden hiervan zijn de uit kalksteen gehouwen boulevards van Parijs, de bakstenen hoven van het Berlijnse Mitte of het gedistingeerde grijs van de Londense City.

Als de gemeente hoge esthetische eisen stelt aan de architectuur middels een architectuurvisie en aan de architectenkeuze van met name de gewone alledaagse gebouwen, ontstaat een architectuurstad die past bij een Rotterdamse Metropolitane ambitie. Van de huidige en toekomstige bouwopgaven bestaat grof gesteld 90% uit het verdichten, het herstructureren of het vernieuwen van de bestaande stad. Met een sterk en betekenisvol architectonisch fond kunnen de beeldbepalende gebouwen worden gevierd en gedijt een metropolitane cultuur.

oproep

**Beschouw het fond
van alledaagse gebouwen
als het architectonisch
potentieel van Rotterdam**

**Formuleer samen
met architecten
de Rotterdamse Metropolitane
ambitie per stadsdeel
voor een karaktervolle stad**

**Stel eisen
aan architectenkeuze
opdat deze bij
de ambitie passen**

De gemeente Rotterdam wil graag een evenwichtige bevolkingssamenstelling. Haar belangrijkste doelgroepen zijn pas afgestudeerden, sociale stijgers en jonge gezinnen. De hiervoor aangewezen ontwikkellocaties liggen voornamelijk buiten het grotere centrum van de stad. Het is echter de vraag of deze stedelijke gezinnen daar graag willen wonen. Mensen die zich verbonden voelen met de stad wonen het liefst in of nabij het centrum. Maar in een ander woningtype dan het torenappartement met een balkon. De klassieke woningen in de vooroorlogse wijken blijven bij deze doelgroep grotendeels favoriet.

Gezien haar ambities dient Rotterdam nieuwe woonconcepten te ontwikkelen en aan te bieden. Architecten kunnen hieraan een grote bijdrage leveren door het ontwerpen van stadsblokken nabij het centrum met binnen en buitengebieden, van woonblokken met collectieve delen, en van woontorens met stadstuinen. Of van maisonnettes met aparte woon en slaapverdiepingen, hoge woonkamers en lage slaapkamers. Diepe woningen met veel overmaat. Nieuwe bouwtypologieën waarin ook de multiculturele stad zich herkent.

Gezinnen willen graag in de stad wonen, maar wel in een woning met een riant buitenruimte, in een sociaal aantrekkelijke omgeving, in een woning met voldoende leefruimte. De zoektocht naar deze noodzakelijke typologische vernieuwing dient in de programmafase van elk project ruimte te krijgen.

**Bestem ontwikkellocaties
binnen en nabij het stadscentrum
voor stedelijke gezinnen
en geef ruimte
aan typologische vernieuwing**

**Vraag architecten
woningtypes te ontwerpen
die het stedelijk alternatief zijn
voor huizen met een tuin**

**Betrek architecten
vanaf de programmafase
bij een bouwopgave**

Rotterdam kent een lijst van monumenten en een niet nader gekwalificeerde grote stedenbouwkundige en architectonische massa. Een massa die de stedenbouwkundige sfeer of identiteit van wijken bepaalt. Het al dan niet slopen en vernieuwen van ensembles, gebouwen of zelfs details van deze massa heeft grote gevolgen voor haar architectonische samenhang en leefkwaliteit. Steden verkrijgen hun ruimtelijke kwaliteit door de vele jaren heen. Door het verbeteren van en polijsten aan een stad ontstaan mooie openbare ruimtes en aantrekkelijke gebieden. Deze plekken gaan vervolgens deel uitmaken van het collectieve geheugen en de geschiedenis van de stad.

De architectonische waarde van stad, wijk of gebouw wordt niet alleen bepaald door een incidentele monumentenstatus. Ontwikkel een Sloop- en Herbestemmingkaart voor Rotterdam. Benoem daarin welke gebouwen of straatwanden een collectieve waarde vertegenwoordigen in stijl en typologie. Benoem daarin ook de verstoringen van deze kwaliteiten. Gebouwen van een lage architectonische waarde of die een slechte openbare ruimte opleveren worden gemerkt als ongewenst, zodat er ruimte komt voor ontwikkelingen. Gebouwen of straatwanden die van waarde zijn worden herontwikkeld. Door deze Sloop- en Herbestemmingkaart is een gecontroleerde groei van een oude stad mogelijk. Een bewuste afweging tussen de economische waarde van een gebouw en de architectonisch, stedenbouwkundig of sociaal culturele waarde is dan mogelijk. Zo ontstaan doorleefde plekken en kan Rotterdam eindelijk tot wasdom komen.

oproep

Beschouw een stedenbouwkundige sfeer als cultureel erfgoed en zet deze in als ontwikkelkracht voor de stad

Leg dit vast in een Sloop- en Herbestemmingkaart en maak deze het juridisch equivalent van de monumentenkaart

Maak deze kaart voor de hele stad en niet alleen voor het centrum

De haven- en industriestad Rotterdam wil zich ontwikkelen tot een milieuvriendelijke duurzame woonstad. Rotterdam zet met name in op de reductie van CO2 en fijnstofemissies, de retentie van water en de realisatie van een energieneutrale gebouwde omgeving. Als resultaat van deze doelstellingen verkleurt de stad in zijn toekomstvisies van een grijze naar een leefbare groene stad. Dit is in belangrijke mate een bouwkundige opgave die ligt besloten in het fond van de stad.

Architecten kunnen gebouwen ontwerpen die water, CO2 en fijnstof opvangen. Als nieuwe gebouwen de eis meekrijgen dat ze het eerste uur geen regenwater mogen lozen op het riool, betekent dit infiltratiedaken en -balkons, en reservoirs in het gebouw. De mogelijke voorwaarde om fijnstof te absorberen, leidt bijvoorbeeld tot 'begroeide' gebouwen. De stad verkleurt dankzij uitbundig beplante buitenruimtes, begroeide gevels, bemoste daken en vijvers in gebouwen. De laatste vangen niet alleen regenwater op, maar kunnen ook als sociale ontmoetingsplaatsen fungeren.

Duurzaamheid zit hem eveneens in de robuustheid van gebouwen en aanpasbaarheid in de tijd. Dit kan enerzijds worden bereikt door het exploitatievizier te verleggen van 30 naar ten minste 50 of 75 jaar. Anderzijds kunnen architecten gebouwen ontwerpen die veranderbaar zijn in de toekomst. Als de gemeente eisen stelt aan flexibiliteit op de langere termijn kunnen architecten gebouwen ontwerpen die gebruik maken van staalconstructies, slimme sparingen in betonwanden en uitgekiende gevels. In de toekomst kunnen dan woningen worden samengevoegd en veranderen in lofts, meerdere studio's of andere functies.

Maak een leefbare groene stad met gebouwen die bijdragen aan water- en fijnstofabsorptie, en CO2 emissie terugdringen

Maak een duurzame stad met veranderbare gebouwen die een lange exploitatievizier hebben

Stel hieraan wettelijke eisen of creëer een beloningmechanisme

Het spel in het maken van een sterke architectuurstad wordt gespeeld door drie spelers: de gemeente, de ontwikkelaar/corporatie en de architect. In dit spel tekent de gemeente een stedenbouwkundig plan en ontwikkelt de ontwikkelaar/corporatie zijn programma van eisen. De architect vertaalt deze door de gemeente en ontwikkelaar gestelde eisen in een evocatief ontwerp.

In Architectuurstad Rotterdam wordt het spel op eigen wijze gespeeld. Het gemeentebestuur schrijft ontwikkelingsstrategieën en ontwikkelaars/corporaties tekenen met ingehuurde architecten stedenbouwkundige plannen ten dienste van de marktwaarde van hun eigen ontwikkeling.

Architecten willen graag gebouwen maken die passen bij de ambitie van Architectuurstad Rotterdam. Daar is echter gemeentelijke regie voor nodig. Architecten willen graag gebouwen ontwerpen die passen bij de ambitie voor een Stedelijke Gezinnenstad. Daar is gemeentelijke regie voor nodig. Architecten willen graag gebouwen maken die passen bij de ambitie voor een Doorleefde Oude Stad en een Duurzame Stad. Ook daar is gemeentelijke regie voor nodig.

Stadsdeelbouwmeesters kunnen regisseur zijn in het stellen van deze ontwikkelingsvoorwaarden en in het maken van stedenbouwkundige plannen. De stadsdeelbouwmeesters zijn de zichtbare ambassadeurs voor ruimtelijke ontwikkelingen in de stad. Zij formuleren de architectuurvisie voor het specifieke stadsdeel zodat deze aansluit bij de Rotterdamse Metropolitane ambitie.

Stel een college van stadsdeelbouwmeesters aan dat in staat is economische, maatschappelijke en culturele partijen met elkaar te verbinden. Ze vertegenwoordigen het collectieve belang en zijn een duidelijke culturele toegangspoort van de gemeente.

Samenvattend

ROTTERDAM METROPOLITANE STAD

Beschouw het fond van alledaagse gebouwen als ontwikkelkracht van Rotterdam. Formuleer samen met architecten de Rotterdamse Metropolitane ambitie per stadsdeel voor een karaktervolle stad. Stel eisen aan de architectenkeuze zodat deze bij de ambitie passen.

ROTTERDAM STEDELIJKE GEZINNENSTAD

Bereik een evenwichtige bevolkingssamenstelling door ontwikkellocaties binnen het grotere centrum te bestemmen voor stedelijke gezinnen. Architecten kunnen woningtypes ontwerpen die het stedelijk alternatief zijn voor huizen met een tuin. Nieuwe typologieën waarin ook de multiculturele stad zich herkent.

ROTTERDAM DOORLEEFDE OUDE STAD

Beschouw een stedenbouwkundige sfeer als cultureel erfgoed en zet deze in als ontwikkelkracht voor de stad. Leg dit vast in een Sloop- en Herbestemmingkaart voor de hele stad en maak deze het juridisch equivalent van de monumentenkaart.

ROTTERDAM DUURZAME STAD

Maak een leefbare groene stad met gebouwen die bijdragen aan water- en fijnstofabsorptie, en CO2 emissie terugdringen. Maak een duurzame stad met veranderbare gebouwen die een lange exploitatievizier hebben. Stel hieraan wettelijke eisen of creëer een beloningmechanisme.

ROTTERDAM ARCHITECTUURSTAD

Stel als Architectuurstad Rotterdam een college van stadsdeelbouwmeesters aan dat in staat is economische, maatschappelijke en culturele partijen met elkaar te verbinden. Ze vertegenwoordigen het collectieve belang en zijn een duidelijke culturele toegangspoort van de gemeente.

Generatie 3.0 vormt een representatieve laag architecten die zich mede verantwoordelijk voelen voor de ruimtelijke ontwikkeling van de stad.

Het zijn in Rotterdam gevestigde architectenbureaus, waarvan de architecten woonachtig zijn in de stad en reeds vele jaren actief zijn op het gebied van stedenbouw en architectuur. Deze architecten willen bijdragen aan het culturele debat in de stad.

Deze bureaus zijn:

Bekkering Adams Architecten
Van Bergen Kolpa Architecten
Biq Stadsontwerp
DaF-Architecten
Drost + van Veen Architecten
Atelier Kempe Thill
Korteknie Stuhlmacher Architecten
Krill
Laura Weeber Architect
Made Architecten
Mei Architecten
Monadnock
Monolab
Sputnik
Theo Hauben Architect
24h Architecture

Contactpersoon:

Evert Kolpa
Van Bergen Kolpa Architecten
Botersloot 27-a
3011 HE Rotterdam
tel 010.4782266
post@vanbergenkolpa.nl

De opstellers van Agenda Rotterdam danken AIR voor de inhoudelijke, organisatorische en financiële bijdrage bij het tot stand brengen van deze agenda.

